Eurasian Academy of Sciences Social Science Journal (International Refereed & Indexed)
Eurasian Academy of Sciences Social Sciences Journal
2020 Volume: 28 S: 41 - 51
Published Online January 2020 (http://socialsciences.eurasianacademy.org)
http://doi.org/10.17740/eas.soc.2020.V28-04

ŞAVŞAT-TEPEKÖY GELENEKSEL YAŞAM KÜLTÜRÜ MÜZESİ SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK SORUNU

Filiz ÖZTÜRK*

* Dr. Öğr. Üyesi, Ardahan Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Resim Bölümü, zfilizozturk@gmail.com

Received Date:.30.11.2019. Revised Date:05.01.2020. Accepted Date:16.01.2020

Copyright © 2020 Filiz Öztürk. This is an open access article distributed under the Eurasian Academy of Sciences License, which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited.

Öz

Toplumun, gelenek ve görenek gibi kültür ögelerinin sonraki kuşaklara aktarılması, ait olduğu toplumun hafızasında yer etmesi ile mümkün olabilir. Soyut ve somut kültür varlıkları o toplum bireylerinin geçmişle bağ kurmasını sağlar. Bu nedenlerle de milli kültür unsurlarının tanıtılması ve unutulmaması amacıyla müzeler kurulmuştur. Müzeler, ait oldukları toplumların dünü ve bugünü arasında köprü vazifesi görürler. Artvin Yaşam Eğitim ve Kültür Derneği (Ayek-Der) bu amaçla Tepeköy'de Geleneksel Yaşam Kültürü Müzesi'ni kurmuştur. Dernek, Tepeköy'ün unutulmaya yüz tutmuş geleneksel yaşam malzemelerinin muhafaza edilmesi için ciddi girişimlerde bulunmuştur. Müzenin kuruluşuna İçişleri Bakanlığı Dernekler Dairesi Başkanlığı, Şavşat Kaymakamlığı, Tepeköy Muhtarlığı, Tepeköy Halkı ve diğer illerdeki Tepeköy Dernekleri destek vermiştir. 2014 yılında çalışmalara başlanmış, 2015 Haziran ayında da ziyarete açılmış olan müzeye giriş ücretsizdir. Bağış yoluyla toplanan eserler, eski bir okul binasının tadilattan geçirilmesinden sonra burada sergilenmektedir. Müzede giyim eşyaları, halı, kilim gibi dokumalar, ahşap, metal, seramikten günlük kullanım malzemeleri sergilenmektedir. Kültür Bakanlığı, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğüne bağlı olmayan müze, dernek yönetimi ve Tepeköy muhtarlığının çabaları ile yaşatılmaya çalışılmaktadır. Bu nedenle müzenin, varlığını devam ettirebilmesi için sürdürülebilir çözümlere ihtiyaç duyulmaktadır. Bu çalışma, Tepeköy Geleneksel Yaşam Müzesinin tanıtılması ve yaşadığı sürdürülebilirlik sorununa dikkat çekmeyi amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Şavşat, Tepeköy Müzesi, Geleneksel, Kültür, Köy Müzesi, Sürdürülebilirlik

ŞAVŞAT-TEPEKÖY TRADITIONAL LIFE CULTURE MUSEUM SUSTAINABILITY ISSUE

Abstract

The customs and traditions, which enable the transfer of cultural elements of the society to the next generations, can be kept alive only if they have a place in the memory of that society. The individuals of that society can provide a connection with the past thanks to the abstract and concrete cultural assets. For these reasons, museums have been established in order to introduce national cultural elements and not to forget them. Museums serve as a bridge between the past and present of the societies that they belong to. For this purpose, Artvin Life Education and Culture Association (Ayek-Der) has established the Traditional Life Culture Museum in Tepeköy. The association has made serious attempts to preserve the traditional life materials of Tepeköy that has sunk into oblivion. The establishment of the museum was supported by the Ministry of Internal Affairs - Department of Associations, Şavşat District Governorate, Mukhtar of Tepeköy, people of Tepeköy and associations of Tepeköy in other provinces. The museum, which was established in 2014 and opened to visitors in June 2015, can be visited free of charge. The objects collected through donations are exhibited in a renovated old school building. The clothing materials, the weavings such as carpets and rugs, and daily-use materials such as wood, metal and ceramics are exhibited. The museum, which is not attached to the Ministry of Culture, General Directorate of Cultural Heritage and Museums, is tried to be kept alive through the efforts of the association management and the Tepeköy mukhtar. Therefore, sustainability solutions are needed for the museum to survive. This study aims to introduce the Tepeköy Traditional Life Museum and draw attention to its sustainability problem.

Keywords: Şavşat, Tepeköy Museum, Traditional, Culture, Village Museum, Sustainability

Giriş

Kültür kelimesini Türk Dil Kurumu şu şekilde tanımlamaktadır: tarihsel, toplumsal gelişme süreci içinde yaratılan bütün maddi ve manevi değerler ile bunları yaratmada, sonraki nesillere iletmede kullanılan, insanın doğal ve toplumsal çevresine egemenliğinin ölçüsünü gösteren araçların bütünü, hars, ekin (www.tdk.gov.tr 15.10.2019). Kültür terminolojik olarak Latince kökenli bir kelime olup toprağı işlemek anlamına gelen "agriculture" sözcüğünden türetilmiş ve "yüksek genel bilgi" anlamında kullanılmaktadır (Yılmaz ve Kaya, 2012:122).

Son yüzyılın önemli kültür düşünürlerinden Geertz'e göre kültür bir yazı ile eşdeğerdir ve yorumlanması gerekmektedir (Geertz, 1973:89). Schoemarker (1990) kültürü bir toplumun kendini ifade ediş tarzlarının bütünü olarak tanımlamaktadır. Topluma ait olan mimari, sanat, müzik, dans, edebiyat, düşünce, davranış, alışkanlıklar, gelenek ve görenekler, korku, sevinç gibi tüm ögelerin bu ifade ediş tarzlarının içerisinde olduğunu söylemektedir.

Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Teşkilatı (UNESCO) 1972 yılında maddi kültür varlıklarını ve sit alanlarını korumayı hedefleyen "Dünya Kültürel ve Doğal Mirasın Korunması Sözleşmesini" imzalamıştır. 2003 yılında ise "Somut Olmayan Kültürel Miras Sözleşmesi" kabul edilmiştir. Bu şekilde UNESCO kültürün maddi ve manevi olarak ikiye ayrıldığını, ayrı başlıklar altında ele alınması gerektiğini de deklere etmiş olmaktadır.

Kültürel miras dokunulabilir ve dokunulamayan olmak üzere iki temel grupta ele alınmaktadır. Dokunabilir kültürel miras somuttur, fiziksel veya maddi kültürel miras olarak da adlandırılmaktadır. Anıtlar, binalar, müzeler, heykeller, resimler kısacası taşınabilir ya da taşınamaz objeler bu gruba girmektedir. Somut kültürel miras ise soyut, manevi ve depolanması güç olan unsurlardır. Genellikle gözden kaçan ve ilk bakışta algılanması somut mirasa göre daha zor olabilen bu mirasa örnek olarak dil, danslar, yetenekler, geleneksel davranışlar, el sanatları, yemekler verilebilir (Öter ve Ünal, 2017:231).

Aynı coğrafyada yaşayan, ortak çıkarlar ve değerler etrafında birleşen bireylerin oluşturduğu toplumlar, tarih boyunca yaşam tarzını oluştururken ortaya koyduğu tutum ve davranışlarla kendi maddi ve manevi kültür değerlerini oluştururlar. Kültürü oluşturan bu değerler bütünü, toplumların yaşam biçimlerini yönlendirmektedir. Ortak tutum ve davranışlar, bir topluluğa ait olma, birlik olma duygusunu pekiştirmektedir. Toplumun ortak kültürel değerleri, bireyin dayanışma, yardımlaşma, güven duyma gibi ihtiyaçlarını karşılamaktadır. Kültür değerlerinin nesiller boyu devam edebilmesi, o toplumun bireylerinin ihtiyaçlarını karşıladığı sürece mümkün olabilmektedir. Kendine ait değerler bütününü korumak isteyen toplumlar, himayeci tutumlar sergileyebilirler, ancak kültür ait olduğu toplumun bireyleri gibi zaman içinde değişime uğrayabilmektedir. Bu durumda her toplumun sosyo-kültürel değişim sırasında kültürü yaşatma gayretlerinden söz edilebilir (Demir, 2012:192). Çünkü yine kültürü oluşturan unsurlar, insan yaşamının bir parçası olduğu ve sonraki nesillere aktarıldığı sürece varlığını sürdürebilmektedir.

Gözle görülebilen pek çok nesnenin üç boyutlu olduğunu görmekteyiz. Mesela halı, nazar boncuğu, binalar, mobilyalar üç boyutlu olarak hayatımızda yer almaktadır. Bunlar kuşkusuzdur ki boyut, renk, şekil gibi çeşitli ve birbirinden farklı iziksel özelliklere sahiptirler. İnsanoğlunun yapmayı öğrendiği nesneler geleneksel olarak maddi kültür unsurları olarak tanımlanabilir. Maddi kültür ürünleri insanların günlük yaşamlarında ürettikleri, kullandıkları ve karşılaştıkları ürünlerdir (Sarıtaş, 2017:59-60).

Kültür değerlerinin korunması, toplum bireylerinin geçmişi ile köprü kurması ile gerçekleşebilmektedir. Bu bağlamda müzeler, toplumun sanatsal, tarihsel, bilimsel değerler bütününü oluşturan kültürel unsurlarının tanıtılması görevini üstlenmektedir.

Müze kelimesi Antik Yunanca "mousaion", Latince ise "musa" kelimesinden gelmektedir. Sanat ve bilim eserlerinin veya sanat ve bilime yarayan nesnelerin saklandığı, halka gösterilmek için sergilendiği yer veya yapılardır. Müzeler, toplumların bilim ve sanat ürünleri ile yer altı ve yer üstü zenginliklerini sergilemek, tarihin eski dönemlerinde yaşamış toplumları bilim ve sanat açısından inceleyerek, hem günümüzü hem de geleceği aydınlatmak, bireylerin geçmişi daha iyi tanımalarını sağlamak amacıyla oluşturulmuş kurumlardır. Riviere'e (1962:23-24) göre müze "Kültürel değerlere sahip bir bütünü çeşitli araçlarla korumak, incelemek, değerlendirmek ve özellikle halkın estetik beğenisinin yükselmesi ve eğitimi için sergilemek amacıyla kamu yararına çalışan, sanata, bilime, tarihe, sağlığa, teknolojiye ait koleksiyonları bulunan sürekli kurumlardır."

Müzeler, kültürel değer taşıyan unsurlardan oluşan bir bütünü çeşitli biçimlerde korumak, değerlendirmek, özellikle halkın eğitimi için sergilemek amacıyla kamu yararına yönetilen sürekli kurumlardır. (Eczacıbaşı Sanat Ans., 1997:1320). Barındırdıkları koleksiyonlara göre sınıflandırılmaktadır. Toplumların bilgi ve deneyimleri sonucu oluşturduğu sosyo-kültürel mirasın tanıtılması ve yaşatılması etnografya müzeleri aracılığı ile gerçekleşmektedir. Bu müzeler, halkın maddi kültürü ve sanatına ait belge ve eşyaları derleyen, teşhir eden ve aralarında bilimsel ilişki kuran bir yapıya sahiptir (Meydan Larousse, 1992:346).

Müzeler kültürel değeri olan eserlerden oluşmuş bir bütünü, çeşitli araçlarla korumak, incelemek, değerlendirmek ve teşhir etmek amacıyla, kamu çıkarları için idare edilen kuruluşlardır. "dünya mirasının korunduğu mekânlar" olarak da adlandırılmaktadırlar. Günümüzde müzelerin sanal müze, dokunulabilir müze, mobil müze ve vakıf müze olmak üzere dört şekli vardır (https://www.tarihlisanat.com/muze-nedir-tanimi-tarihcesi 01.10.2019). Müze ve benzeri olan daha küçük ölçekli olan kültür evleri genellikle başlangıçta kişisel girişimlerle kurulumuşlardır. Bunun bir çok örneklerine Türkiye' de ve Dünyada raslanmaktadır. Bir aile tarafından kültür ve sanat merkezi haline getirilen Balıkesir'in Edremit ilçesine bağlı Tahtakuşlar köyü Özel Etnografya Müzesi, çeşitli sergilemelerin ve yöresel ürünlerin sunulduğu Kırklareli Poyralı Köyü Kültür Evi bu alanda önemli birer örnek olarak gösterilebilir. Kırklareli ili Lüleburgaz ilçesi Ertuğrul köyünde kurulan Fatma Efe Kültür Evi de konunun açıklanmasında en önemli bir örnektir. Fatma EFE'nin hiçbir kurumdan destek almadan tamamen kendi imkanlarıyla oluşturduğu ve günümüze kadar resmileştirilmediği halde müze olmaya aday olan Fatma Efe Kültür Evi, kişisel çalışmaların alana katkısı açısından araştırılması gereken ender örneklerden bir tanesidir." (Kurtişoğlu ve Üner, 2017:1042).

Müzeler, resmi ve özel kuruluşlar olarak ziyaretçilere açık işlevsel mekanlardır. Dünya' daki bir çok ülkede devletlerin resmi olarak kurulmuş müzeleri mevcuttur. Bu müzeler kuruluş ve işleyiş olarak kendilerine ait kanun ve yönetmelikler ile yönetilmektedir. Türkiye Cumhuriyeti'nde de resmi ve özel müzeler Kültür ve Turizm Bakanlığı denetimi kapsamındadır. Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın 30/04/1990 tarih ve 1578 sayılı onayıyla yürürlüğe girmiş olan Müzeler İç Hizmetler Yönetmeliği 4. Maddesinde müze şu şekilde tanımlanmaktadır: "Kültür varlıklarını tespit eden, ilmi metotlarla açığa çıkaran, inceleyen, değerlendiren, koruyan, tanıtan, sürekli ve geçici olarak sergileyen, halkın kültür ve tabiat varlıkları konusundaki eğitimini, bedii zevkini yükselten, dünya görüşünü geliştirmede tesirli olan daimi kuruluştur." (http://teftis.kulturturizm.gov.tr/TR,14442/muzeler-ic-hizmetler-yonetmeligi.html 15.11.2019)

2015 yılında Şavşat-Tepeköy'de, yörenin sosyal yaşantısı ve kültürüne ait ürünlerin sergilendiği Tepeköy Geleneksel Yaşam Müzesi kurulmuştur. Müzenin kurulmasının başlıca sebebi, son kırk yılda ucuz ve dayanıklı endüstriyel malzemelerin yaygınlaşması ile çoğu yörede olduğu gibi Tepeköy'e has el sanatlarının unutulmaya yüz tutmuş olmasıdır. Buna

büyük kentlere göçlerin başlaması ile yöredeki nüfusun azalması da eklenebilir. Deneyimlerle uzun bir süreçte kazanılan eski yaşam kültürüne ait bilgi ve birikimler, günümüz insanının hayatından neredeyse tamamen çıkmıştır. Bu nedenle Artvin Yaşam Eğitim ve Kültür Derneği, yöredeki kültür nesnelerinin tanıtılması ve sonraki nesillere aktarılması amacıyla Tepeköy Geleneksel Yaşam Müzesi Projesi'ni hazırlamış ve hayata geçirmiştir.

2015 yılından günümüze kadar işlevini devam ettiren müze, sürdürülebilirlik açısından sorunlar yaşamaktadır. Tepeköy Geleneksel Yaşam Müzesinin kuruluşunda başarılı olunmuştur, ancak sürdürülebilirliğini sağlayabilmesi için sorunlarını tespit ederek buna yönelik tedbirler alması gerekmektedir. Sürdürülebilirlik, en basit anlatımla gelecekte devam etme ve bu devamlılık için yapılan tüm faaliyetleri kapsamaktadır.

Bu çalışmanın amacı Tepeköy müzesinin yaşadığı sürdürülebilirlik sorununa dikkat çekmektir. Bu nedenle ödenek, personel ve yetersiz teşhir alanı gibi sorunlarına çözüm olabilecek stratejiler geliştirilebilir.

Dernek yönetimi, İçişleri Bakanlığı Dernekler Dairesi Başkanlığının 2020 yılı ilk dönem proje çağrısı için hazırlanmaktadır. Yeni başvuru, Tepeköy Geleneksel Yaşam Projesinin devamı niteliğinde planlanmaktadır. Proje başvurusunun kabul edilmesi durumunda, müze binasının atıl durumdaki bölümü tadilattan geçirilerek eser teşhirinde kullanılması hedeflenmektedir. Böylelikle müzenin yer ile ilgili soruna çözüm olabilir ama ödenek ve personel sorununa çözüm getirmemektedir.

Dünyada olduğu gibi Türkiye'de de birçok el sanatının yok olduğu gözlemlenmektedir. Geleneksel yöntemlerle üretilen son örnekler meraklıları tarafından tercih edildiği bilinmektedir. Bu kitle hedef alındığında, müzedeki koleksiyon fazlası ürünler, bağışçısının rızası ile müzayedelerde satılarak gelir sağlanabilir. Az miktarda ve sınırlı süre çözüm getiren seçeneklerden biri olabilir ancak daha kalıcı çözümler uygulanması gerekmektedir. Bunların yanında daha sürdürülebilir çözüm sunabilecek diğer bir yol ise müzede yer alan ürünlerin pazarlanabilir tıpkı üretimlerinin yapılmasıdır. Özellikle turistik-hediyelik yöresel ürünlerin tasarımı ve satışına yönelik çalışmalar hem müzenin sürdürülebilirliğine hem de yöre ekonomisine katkı sağlayacak çözümler sunabilir.

Şavşat Tepeköy

Köyün yerleşik hayata ne zaman geçtiği bilinmemektedir. Ancak Kafkasyadan gelen 4 avcının bölgeyi beğendiği ve buraya yerleştiği söylenir. Zamanla ormanlık alanında kullanılarak köy büyümüş ve bugünkü haline gelmiştir. Köye yerleşen avcıların Gürcü olmaları nedeniyle yer ve mahalle adları Gürcücedir. Köyün ismine de çamur, düz, yeni yer anlamlarına gelen "Ahalitiba" denilmiş, zamanla "Ahaldaba" halini almıştır. Cumhuriyetle birlikte köy Tepeköy ismini almıştır. (https://tepekoysavsat.com/ 01.10.2019)

Tepeköy Artvin ili Şavşat ilçesine bağlıdır ve ilçenin kuzey batısında yer alır. Güneyinde Şavşat çayı, Dalkırmaz – Çayağzı (Todize); batısında Çayağzı (Sirasinkot) Küplüce; Kuzey batısında Şenocak; Kuzeyinde Kayabaşı – Saylıca; Doğusunda Kayadibi ve Güney doğusunda Kurudere – Köprüyaka köyleri ile komşudur.

Tepeköy ilkokulu 1918 yılında faaliyete geçmiştir. Eğitim seviyesi yüksek olan köyde hukuk, siyasal, tıp, mühendislik, ekonomi, öğretmenlik gibi çeşitli alanlarda kendini yetiştirmiş insanlar vardır. Yöremizde köy halkının kendisinin ürettiği fıkralar, maniler, masallar özellikle kış aylarındaki yığınak ve oturmalarda oynanır ve anlatılır. Çevrede Boğa gölü efsanesi, Kız gölü efsanesi, Ferhat ile Şirin gibi hikayelerde anlatılır. Başlıca gelir kaynağı hayvancılık ve tarım olmakla beraber köy halkının büyük bir kesmi emeklidir. (https://savsat.bel.tr/koyler/tepekoy/253 01.10.2019)

Şavşat-Tepeköy Müzesi

Fotoğraf 1: Müze binası ve tanıtım broşürleri (Filiz Öztürk, 2019)

Artvin Yaşam Eğitim ve Kültür Derneği (Ayek-Der); yaşam, çevre, kültür, turizm, eğitim demokrasi ve insan hakları ile hayat boyu öğrenme faaliyetlerini etkinleştirmek ve geliştirmek; ilgili kurum ve kuruluşlarla işbirliği yaparak çeşitli faaliyetlerde bulunmak amacıyla 2013 yılında kurulmuştur. (http://www.ayekder.com/ 18.10.2019) Tepeköy Geleneksel Yaşam Müzesi Projesi, Artvin Yaşam Eğitim ve Kültür Derneği[1] tarafından İçişleri Bakanlığı Dernekler Dairesi Başkanlığının 2014 yılı birinci dönem çağrısına 2014-M-095 proje numarası ile sunulmuş ve kabul edilmiştir. Proje metninde müzenin kurulma amacı, *"Aile ve kültürel değerlerin korunmasına ve geliştirilmesine katkı sağlamak üzere; köyden kente göç ve teknolojik gelişmeler nedeniyle kullanım alanını kaybetmiş, kaybolmaya yüz tutmuş olan kültürel yaşam değerlerinin bir geleneksel yaşam kültürü müzesi oluşturmak yoluyla sergilenmesi, yaşatılması, genç nesillere ve gelecek kuşaklara aktarılmasıdır"* [2] şeklinde belirtmiştir.

Projeye, Şavşat Kaymakamlığı, Tepeköy Muhtarlığı, Tepeköy dernekleri ve Tepeköy sakinleri destekleri yanı sıra yurtiçi ve yurtdışında yaşayan birçok Tepeköy'lü maddi ve manevi katkıda bulunmuştur.

Fotoğraf 2: Tepeköy-müzenin kurulması ile ilgili yapılan toplantı (Ayek-Der arşivi, 2014)

[1]Dernek Başkanı: Orhan Sevim, Dernek Üyeleri: Mustafa Yüksel, Erdoğan Öztürk, Yalçın Temiz, Gürsel Seçkin, Yaşanur Yüksel, Özgür Altun, Fahri Demirel, Ertan Karademir.

[2]TC. İçişleri Bakanlığı Dernekler Dairesi Başkanlığı Birinci Dönem Proje Başvuru Formu, "Geleneksel Yaşam Kültürü Müzesi" Proje No: 2014-M-095, Başvuru Tarihi: 12.04.2014

İçişleri Bakanlığı Dernekler Dairesi Başkanlığı'ndan gerekli maddi destek ve resmi izinler alındıktan sonra müze binası olarak kullanılacak mekân arayışına girilmiş ve köyde öğrenci azlığı nedeniyle kapatılmış okul binasının kullanılmasına karar verilmiştir. Okul binasının dönüştürülmesi için gerekli uygulamalar yapıldıktan sonra müze, 13 Haziran 2015 yılı itibari ile ziyarete açılmıştır. Müze açıldığı günden bu yana yakın çevresinde bulunan il ve ilçelerden ilgi görürken, yaz aylarında ziyaretçi sayısı artmaktadır.

Müze binası 264 metre karelik bir alandan oluşmaktadır. 183 metre karelik bölümü teşhir için kullanılmaktadır. Ayrıca bina dışında, kağnı ve saban gibi büyük eserlerin sergilendiği 40 metre karelik bir teşhir alanı daha mevcuttur. Müzede yer alan eserler bağış yolu ile toplanmıştır. Bağışlar arasından, yörenin el sanatları özelliklerini taşıyan 460 geleneksel ürün seçilmiştir. Günümüzde hala müzeye eser bağışları gelmektedir. Müze binasının alanı mevcut eserlerin sergilenmesi ve korunması için yetersizdir. Dokuma, deri, ahşap gibi eserler özel bakıma ve korunmaya ihtiyaç duymaktadır.

Tepeköy Müzesi, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğüne bağlı değildir. Proje sorumlusu Mustafa Yüksel müzenin günümüzdeki durumu ile ilgili görüşlerini şu şekilde aktarmıştır; "*Müzemiz şu anda ilgili bakanlığa bağlı değildir. Mevzuatı incelediğimizde, buradaki eserlerin kayıt altına alınması, daimi bir personel ve ödeneğin ayrılması gerekmektedir, bu zor görünüyor. Özel müze statüsüne alınması ise personel ve ödenek sağlamadığından bizim sorunumuzu çözmüyor. Müzeyi şimdilik dernek, muhtarlık ve Tepeköy halkının çabaları ile devam ettiriyoruz...*" (Mustafa Yüksel ile kişisel görüşme, 19.10.2019) Aktarılan bilgiler, müzenin sürdürülebilirliğini sağlamak için yeni proje ve girişimler yapılması gerektiğini göstermektedir.

Proje bütçesi ile müze binasının yalnızca 264 metre karelik bölümünün tadilatı yapılabilmiştir. Binanın 150 metrekarelik bir bölümü daha bulunmaktadır. Bu bölümün müze binası olarak dönüştürülmesi sadece eserlerin teşhir edilmesi ile ilgili soruna çözüm sağlayabilir. Diğer sorunları ile ilgili başka çözüm yolları aranmalıdır.

Tepeköy El Sanatları ve Müzede Sergilenen Eserler

1980'li yıllara kadar köyde yapılan el sanatları ve diğer iş kolları ile ilgili bilgiler, müzenin kurulduğu dönemde muhtar olan Davut Karaaslan, köy sakinlerinden Zeki Göktürk, Mehmet Temiz, dernek üyesi ve aynı zamanda proje sorumlusu Mustafa Yüksel'den alınmıştır.

Şavşat'a bağlı Tepeköy'ün günümüzdeki nüfusu 360 civarındadır ve yirmi mahalleden oluşmaktadır. Yörenin günümüzdeki geçim kaynakları, mevsimine göre sebze-meyve, tahıl yetiştiriciliğidir. Ancak 1980'li yıllara kadar yörenin ve civarının günlük kullanım eşya ihtiyacını karşılar nitelikte birçok el sanatının olduğu öğrenilmiştir. O yıllarda, kaliteli günlük kullanım malzemeleri üreten bir merkez olarak bilinen köyde bugün sayısı ikiyi geçmeyen marangoz ve demirci kalmıştır.

1980'li yıllara kadar köyde, 6 sıcak demirci ustası (Demirci ustaları; Behram Demirel, Mahmut Demirel, Mansur Demirel ve Enver Demirci), 10 kadar terzi (Terzilerin isimleri; Ali Karademir, Hasan Kızılaltun, İsmail Temiz, Davut Karaaslan, Süleyman Yeni, Gülpaşa Karademir, Enver Evren, Lütfi Karademir), bakır işlemeciliği ve kalaycılık yapan ustalar, özel ahşap işleri yapan marangoz ustalarının ve taş ustalarının varlığından söz edilmektedir (Mehmet Temiz, Davut Karaaslan ile kişisel görüşme, 17.10.2019).

Köyde 1960'tan 1980 yılına kadar bir ekmek fırını ve bir de deri tabakhanesi işletilmiştir. Koyun, keçi postundan seccade ve deri tulum üretimi yapılmıştır. Yine o dönemde "Şavşat Göçerleri" olarak bilinen, günümüzde ise Söğütlü mahallesine yerleşen topluluk tarafından yoğun bir şekilde sepet üretimi ve satışı yapılmıştır. Elek, külek yanı sıra özellikle ölçü olarak

kullanılan kolapa (5 kilodan az), kod (18 kg/1 teneke) isimli ahşap kaplar üretilmiş ve kullanılmıştır (Fotoğraf 3).

Fotoğraf 3: Sepet ve ahşap kap çeşitleri

Cicim (cecim) ve halı, kilim (Fotoğraf 4) dokumacılığı yapılan köyde her mahallede iki, üç tezgah kullanılmıştır. Koyun yününden şal dokumacılığı, keçi kılından ip ve sergi dokumacılığı o dönem köyün önemli üretimleri arasında yer almıştır. Dokumacılıkta kullanılan kirkit, mekik, kuşlar, kuci, yün tarağı ağırşak (ip eğirme malzemesi), çıkrık ve çıkrık iği gibi aletler mevcuttur. Günlük yaşamda ihtiyaç duyulan malzemelerden oluşan eserler incelendiğinde her üretim alanında tecrübeli ve hünerli ustaların var olduğu açıkça görülmektedir (Mehmet Temiz, kişisel görüşme, 17.10.2019).

Fotoğraf 4: Cicim ve kilim (duvar yastığı) örnekleri (Filiz Öztürk, 2019)

Fotoğraf 5: Tepeköy'e ait yün ve doğal boya ile dokunmuş halı (Filiz Öztürk, 2019)

Ayrıca müzede, deri ve ağaç (sinel) ipler, kemik tarak, halebi (uzunluk ölçüsü-cetvel), hançer, kama, kar ayakkabısı, kirkal (hayvan bağı) gibi birçok geleneksel malzemelerden önemli örnekler sergilenmektedir.

Müzede yaklaşık 460 kadar eser bulunmaktadır ve bazı eser türünden birden fazla örnek mevcuttur. Eserler, Doğu Karadeniz Projeleri kapsamında Karadeniz Kültür Envanterine (https://karadeniz.gov.tr/geleneksel-yasam-kulturu-muzesi-tepekoy/ Erişim tarihi: 20.10.2019)

kayıt edilmiş durumdadır. Aşağıda müzede sergilenen eserlerden bazılarının görselleri sunulmuştur. En yeni eserler 40-50 yıl öncesine, en eski eserler ise 150-200 yıl öncesine tarihlendirilmektedir. Sergilenen eserlerin tamamı Tepeköy'de üretilmiştir (Mustafa Yüksel, kişisel görüşme, 17.10.2019).

Fotoğraf 6: Müzenin içinden genel görünüm (Filiz Öztürk, 2019)

Fotoğraf 7: Metal ve ahşap işçiliğinde kullanılan aletler (Filiz Öztürk, 2019)

Fotoğraf 8: Metal ve ahşap işçiliğinde kullanılan aletler (Filiz Öztürk, 2019)

Fotoğraf 9: Tepeköy'de üretilen ahşap ve metal malzemeler (Filiz Öztürk, 2019)

Fotoğraf 10: Ahşap torna (Filiz Öztürk, 2019)

Fotoğraf 11: Çıkrık, halı dokuma tezgâhı, kuci gibi dokuma malzemeleri (Filiz Öztürk, 2019)

Fotoğraf 12: Tepeköy'de üretilen ahşap makoların üzerinde dikkat çeken işlemeler (dokumada işlerinde kullanılır)

SONUÇ

Yörenin sosyal ve kültürel değerlerini yansıtan, maddi kültür varlıklarının sergilendiği Tepeköy Geleneksel Yaşam Kültürü Müzesi, incelenmeye ve yaşatılmaya değer niteliktedir. 1980 yılına kadar demir ve bakır gibi hammaddelerin dışında tüm kullanım malzemeleri Tepeköy'de üretilmiş ve işlenmiştir. Bu yönüyle Tepeköy Geleneksel Yaşam Kültürü Müzesinde sergilenen eserler ayrı bir öneme sahiptir.

Artvin Yaşam Eğitim ve Kültür Derneği (Ayek-Der), İçişleri Bakanlığı Dernekler Dairesi Başkanlığı, Şavşat Kaymakamlığı, Tepeköy Muhtarlığı, Tepeköy Dernekleri ve halkının ortak çalışması ile 2014-2015 yılları arasında gerçekleştirilen proje, kuruluş amaç ve hedeflerine ulaşmış olarak görülmektedir. Müzenin koruma ve bakımı, Artvin Yaşam Eğitim ve Kültür Derneği ve Tepeköy muhtarlığı tarafından sağlanmaktadır. Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğüne bağlanması durumunda eserler kaydedilmeden önce ciddi bir çalışma yapılması, personel ve ödenek sağlanması gerekmektedir. Özel müze statüsüne alınması ise personel ve ödenek gibi sorunlara çözüm getirmediğinden bu seçenek dernek tarafından makul görülmemektedir.

Müzenin su ve elektrik gibi giderleri ise bağış yoluyla karşılanmaktadır. Kısıtlı personel ve ödenek gibi sorunlar nedeniyle müzenin sürdürülebilirliği uzun vadede mümkün görünmemektedir. Dernek sorumluları ve Tepeköy halkı, müzenin sürdürülebilirliği ile ilgili uygulanabilir ortak çalışma ve projelerde yer almaya hazırdır. El sanatları çeşitliği açısından zengin olan yöre geleneksel ürünlerinin, turistik-hediyelik eşya tasarımlarının ve satışının yapılması amaçlayan projeler için yüksek potansiyele sahip olduğu gözlemlenmiştir.

Müze, sadece yöre halkının değil aynı zamanda Türk halkının el sanatlarına örnek oluşturacak birçok geleneksel ürüne ev sahipliği yapmaktadır. Müzenin korunması ve yaşatılması Türk toplumunun sosyal ve kültürel açıdan geçmişiyle bağ kurmasına katkıda bulunacaktır. Yörenin değerlerini yansıtan bu eserlerin tanıtılması ve yaşatılmasını amaçlayan belgeleme işlemi ve katalog çalışmaları, Artvin Yaşam Eğitim ve Kültür Derneği ve Tepeköy muhtarlığının izni ile yapılmaktadır.

KAYNAKÇA

A. Yazılı Kaynaklar

Demir, Sema. (2012) "Kültürel Bellek, Gelenek ve Halk Bilimi Müzeleri", Milli Folklor Uluslararası Kültür araştırmaları Dergisi, Cilt 24, Sayı 95

Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi. (1997). İstanbul: Yem Yayınevi

Geertz, Clifford (1973). The Interpretation of Culture, Basic Books, New York.

Kurtişoğlu, Bülent ve Üner Kübra (2017). "Geçmişi Geleceğe Taşıyan Kültür Emekçisi Kadın; Fatma Dere", Halk Kültüründe Kadın Uluslararası Sempozyumu, Motif Vakfı Yayınları Sıra No:17, İstanbul.

Meydan Larousse. (1992) "Büyük Lugat ve Ansiklopedi". Sabah: İstanbul

Özdemir, Halit. (2002) "Artvin Tarihi". Ankara: Ajans Ege Matbaacılık

Öter, Zafer ve Ünal, Elif (2017), "Somut Olmayan Kültürel Miras ve Turizm Etkileşiminin Beypazarı İlçesinde Yerel Ekonomiye Katkıları", 8. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları:3519, Ankara.

Riviere, Georges Henri (1962). Müzelerin Eğitimdeki Rolü Hakkında Unesco Bölge Semineri (Çev. Selma İNAL) İstanbul Icom Millî Komitesi Yayınları, İstanbul.

Sarıtaş, Süheyla (2017). "Halkbilim Çalışmalarında Maddi Kültürün Yeri". 8. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları: 3523, Ankara.

Schoemarker, George H. (1990). The Emergence of Folklore in Everyday Life: A Fieldguide and Sourcebook, Tricster Press, Indiana.

Yılmaz, Yalçın ve Kaya, Mevlüt (2012), "Atatürk; Türk Kimliği ve Ötekileştirme", Eğitim ve Toplum Eğitim Bilimleri ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, Cilt:1, s:1, Bahar.

B. İnternet Kaynakları

http://www.ayekder.com/ Erişim tarihi: 18.10.2019

http://karadeniz.gov.tr/geleneksel-yasam-kulturu-muzesi-tepekoy Erişim tarihi: 20.10.2019

http://savsat.bel.tr/koyler/tepekoy/253 Erişim tarihi: 01.10.2019

http://www.tarihlisanat.com/muze-nedir-tanimi-tarihcesi Erişim tarihi: 01.10.2019

http://teftis.kulturturizm.gov.tr/TR,14442/muzeler-ic-hizmetler-yonetmeligi.html Erişim tarihi: 15.11.2019

http://tepekoysavsat.com/ Erişim tarihi: 01.10.2019

www.tdk.gov.tr Erişim tarihi: 15.10.2019

C. Sözlü Kaynaklar

Yüksel, Mustafa (19 Ekim 2019), Doğum yeri: Şavşat-Tepeköy, Mesleği: Emekli Öğretmen

Temiz, Mehmet (19 Ekim 2019), Doğum yeri: Şavşat-Tepeköy, Mesleği: Emekli Öğretmen

Karaaslan, Davut (19 Ekim 2019), Doğum yeri: Şavşat-Tepeköy, Mesleği: Emekli